

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

**Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації
керівних кадрів**

В.Ю. Ніколенко

С.М. Свешніков

В.В. Юрченко

В.І. Крижановський

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ЧИННИК СТАБІЛЬНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Навчальний посібник

КИЇВ – 2016

Лист погодження

Рукопис модуля, складений Центром перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів Міністерства доходів і зборів України відповідно до Наказу Міністерства доходів і зборів України від 04.02.2014 №113 «Про затвердження Положення про систему підвищення рівня професійної компетентності посадових осіб органів доходів і зборів», Положення про дистанційне навчання затверджене наказом Міністерства освіти та науки України від 25.04.2013 № 46, Положення про дистанційне навчання за технологією Moodle, затверджене наказом Центру ППККК Міндоходів України від 19.09.2014 № 37-з та Порядку проведення очно-дистанційного навчання за професійними напрямками підвищення кваліфікації у Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів органів ДПС України, затверджене наказом від 23.01.2013 № 05-з.

Автори:	Ніколенко Вероніка Юріївна – головний державний ревізор- інспектор Департаменту моніторингу доходів та обліково-звітних систем Державної фіскальної служби України	_____	_____
		(підпис)	(дата)
	Свешніков Сергій Миколайович – завідувач кафедри державного управління та податкової політики, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник	_____	_____
		(підпис)	(дата)
	Юрченко Володимир Володимирович – директор Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів, кандидат економічних наук, доцент	_____	_____
		(підпис)	(дата)
	Крижановський Віктор Іванович – старший викладач кафедри державного управління та податкової політики	_____	_____
		(підпис)	(дата)
Погоджено:	Чмерук Микола Олександрович – директор Департаменту моніторингу доходів та обліково-звітних систем Державної фіскальної служби України	_____	_____
		(підпис)	(дата)

ПРОГРАМА МОДУЛЯ

Актуальність модуля визначається:

- необхідністю усунення регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку;
- пошуком шляхів зміцнення місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади.

Мета модуля – формування професійних компетенцій працівників ДФС України для виконання організаційних та управлінських функцій в процесі прийняття та реалізації рішень щодо особливостей формування місцевих бюджетів як чинника стабільності регіонального розвитку України.

Завдання модуля:

- **систематизувати знання:**
 - світового досвіду стосовно співвідношення централізації і децентралізації в державному управлінні;
 - структури та принципів формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади;
 - резервів нарощування бази власних надходжень місцевих бюджетів та вдосконалення політики міжбюджетних трансфертів.
- **удосконалити вміння:**
 - застосовувати інноваційні практико-орієнтовані підходи з питань регіональної конвергенції в Україні в контексті Європейської інтеграції;
 - діагностувати проблемні ситуації розвитку регіону (території) за напрямком фахової діяльності, готувати обґрунтовані пропозиції керівництву щодо збільшення податкової бази місцевих бюджетів;
 - забезпечувати взаємодію структурних підрозділів регіональних (територіальних) органів ДФС з органами виконавчої влади на місцях для вирішення питань забезпечення фінансової стабільності розвитку регіону (території).
- **розвинути установки до:**
 - системності;
 - аналітичності;
 - креативності.

Очікувані навчальні результати модуля:

- **знання:**
 - сучасних підходів щодо збалансованості централізації і децентралізації в державному управлінні;
 - принципів формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади в Україні;
 - резервів нарощування бази місцевих бюджетів та напрямів змін політиці міжбюджетних трансфертів
- **вміння:**
 - застосовувати інноваційні практико-орієнтовані підходи з питань регіональної конвергенції в Україні в контексті Європейської інтеграції;
 - застосовувати законодавчі та нормативно-правові акти України за напрямом зміцнення податкової бази місцевих бюджетів;
 - спільно з органами державної влади на місцях готувати пропозиції спрямовані на підвищення економічної та фінансової стабільності регіону, території.

Навчальна стратегія модуля

Реалізація завдань для досягнення навчальних результатів модуля здійснюється шляхом:

- самостійного вивчення навчального матеріалу на основі розробленого для модуля комплексу навчально-методичних матеріалів (НММ);
- виконання практичного завдання, спрямованого на розвиток вмінь на практиці застосовувати набуті теоретичні знання;
- проведення вступної та вихідної самооцінки професійних компетенцій;
- підсумкового контрольного тестування до модуля.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН МОДУЛЯ

Місцеві бюджети як чинник стабільності розвитку регіонів

Вступ

1. Світовий досвід співвідношення централізації і децентралізації в управлінні регіональним розвитком.
2. Застосування середньострокового планування та програмно-цільового методу в бюджетному процесі.
3. Принципи і особливості формування доходів місцевих бюджетів.
 - 3.1. Доходи місцевих бюджетів
 - 3.2. Бюджет розвитку місцевих бюджетів.
4. Міжбюджетні трансферти.
5. Проблеми та напрями зміцнення місцевих бюджетів.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МОДУЛЕМ

- Презентація Модуля.
- Вступна самооцінка професійних компетенцій.
- Вивчення теоретичного матеріалу Модуля.
- Складання тесту для самоконтролю.
- Виконання практичного завдання.
- Вихідна самооцінка професійних компетенцій.
- Підсумкове тестування до Модуля.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН та БАЛІВ до МОДУЛЯ

	<i>Теорія, год.</i>	<i>Практ., год.</i>	<i>Тест, год.</i>	<i>Всього, год.</i>
Модуль	4	1,5	0,5	6
Бали	-	5	5	10

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Навчальні результати слухачів у межах Модуля оцінюються на основі:

- виконання практичного заняття;
- підсумкового тесту;

Максимальна кількість балів за Модуль – 10.

Мінімальна необхідна кількість балів за Модуль – 6, але не менше 3 по кожному з контрольних заходів (виконання практичного завдання, тестування)

Примітка: Кожним слухачем виконується одне практичне завдання на вибір із запропонованих.

Вхідна самооцінка професійних компетенцій

№ зп	Компетенція	Рівень		
		Високий	Достатній	Недостатній
31	Світовий досвід стосовно співвідношення централізації і децентралізації в державному управлінні.			
32	Структура та принципи формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади.			
33	Резерви нарощування бази власних надходжень місцевих бюджетів та вдосконалення політики міжбюджетних трансфертів.			
B1	Застосовувати інноваційні практико-орієнтовані підходи з питань регіональної конвергенції в Україні в контексті Європейської інтеграції;			
B2	Діагностувати проблемні ситуації розвитку регіону (території) за напрямком фахової діяльності, готувати обґрунтовані пропозиції керівництву щодо збільшення податкової бази місцевих бюджетів;			
B3	Забезпечувати взаємодію структурних підрозділів регіональних (територіальних) органів ДФС з органами виконавчої влади на місцях для вирішення питань забезпечення фінансової стабільності розвитку регіону (території).			

Вихідна самооцінка професійних компетенцій

№ зп	Компетенція	Рівень		
		Високий	Достатній	Недостатній
31	Світовий досвід стосовно співвідношення централізації і децентралізації в державному управлінні.			
32	Структура та принципи формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади.			
33	Резерви нарощування бази власних надходжень місцевих бюджетів та вдосконалення політики міжбюджетних трансфертів.			
B1	Застосовувати інноваційні практико-орієнтовані підходи з питань регіональної конвергенції в Україні в контексті Європейської інтеграції;			
B2	Діагностувати проблемні ситуації розвитку регіону (території) за напрямком фахової діяльності, готувати обґрунтовані пропозиції керівництву щодо збільшення податкової бази місцевих бюджетів;			
B3	Забезпечувати взаємодію структурних підрозділів регіональних (територіальних) органів ДФС з органами виконавчої влади на місцях для вирішення питань забезпечення фінансової стабільності розвитку регіону (території).			

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ до МОДУЛЯ

ВСТУП

Однією з вирішальних умов створення високорозвиненої ринкової економіки є формування ефективно функціонуючого суспільного сектору, у т.ч. його складової частини – місцевого самоврядування. Існування самостійних органів місцевого самоврядування є необхідним для утвердження засад громадського суспільства та збереження демократичного ладу.

Кожен орган влади повинен володіти своїми фінансовими джерелами, достатніми для організації управління економікою і соціальною сферою на своїй території. Одночасно з цим він повинен володіти відносною самостійністю в управлінні податками та іншими обов'язковими платежами, що надходять до відповідного бюджету. Тому саме місцевим бюджетам як основній фінансовій базі місцевого самоврядування належить особливе місце в бюджетній системі держави.

Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування акумулюються в бюджеті. Як економічна категорія бюджет відображає грошові відносини з приводу утворення, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів.

Поняття місцевого бюджету можна сформулювати як фонд фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні органів виконавчої влади відповідного органу місцевого самоврядування для виконання покладених на нього функцій, передбачених Конституцією України. За своєю формою місцевий бюджет – це основний фінансовий план органів місцевого самоврядування, за матеріальним змістом – централізований фонд їх фінансових ресурсів.

Місцеві бюджети є важливим інструментом макроекономічного регулювання. Поряд з державним бюджетом, місцеві бюджети забезпечують процес розширеного відтворення. За допомогою певних важелів місцевими органами влади, відповідно до їх компетенції, забирається частина коштів у виробничих, інших структур, населення у вигляді податків, зборів, платежів та акумулюються у місцевих бюджетах. З іншого боку, ресурси місцевих бюджетів спрямовуються на утримання установ соціально-культурної сфери та охорони здоров'я, підприємств ЖКГ, виплати соціальних допомог, тобто місцеві фінанси відіграють основну роль у забезпеченні потреби населення у соціальних послугах. Відбувається процес накопичення фінансових ресурсів місцевих бюджетів та їх розподілу і використання на різні сфери діяльності. Отже в місцевих бюджетах зосереджуються не лише фінансові ресурси даного регіону. Місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування можуть отримувати до місцевого бюджету відповідного рівня грошові засоби з бюджетів іншого рівня (державного або місцевих) або передавати грошові засоби даного бюджету до інших ланок бюджетної системи.

Місцевий бюджет може складатися із загального та спеціального фондів.

Загальний фонд бюджету включає:

- 1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;
- 2) всі видатки бюджету, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету;
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету без визначення цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок надходжень загального фонду бюджету);
- 4) фінансування загального фонду бюджету.

Надходження від здійснених запозичень, видатки на обслуговування боргу, забезпечення виконання гарантій та інших боргових зобов'язань включаються тільки до загального фонду місцевого бюджету.

Спеціальний фонд має формуватися з конкретно визначених джерел надходжень і використовується на фінансування конкретно визначених цілей.

Спеціальний фонд бюджету включає:

- 1) доходи бюджету (включаючи власні надходження бюджетних установ), які мають цільове спрямування;
- 2) видатки бюджету, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (у тому числі власних надходжень бюджетних установ);
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету з визначенням цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету);
- 4) фінансування спеціального фонду бюджету.

В місцевих бюджетах може передбачатися резервний фонд, який формується для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені при складанні проекту бюджету. Резервний фонд бюджету не може перевищувати 1% обсягу видатків загального фонду бюджету.

Місцевий бюджет розподіляється на поточний бюджет та бюджет розвитку. До поточного бюджету включаються видатки на поточне утримання та ремонт ЖКГ, установ охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення, культури, фізичної культури та інші видатки, що не належать до бюджету розвитку. До бюджету розвитку включаються видатки на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, пов'язаної з капітальними вкладеннями та соціально-економічний розвиток, та інші видатки на розширене відтворення. У складі бюджету передбачаються захищені видатки, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень. Перелік захищених видатків не є постійним і встановлюється відповідно до законодавства та з урахуванням соціальних пріоритетів і фінансових можливостей місцевого бюджету.

Останнім часом роль місцевих фінансів посилюється, сфера їх використання розширюється, що покликано наявною тенденцією до децентралізації управлінських процесів. Зростає величина місцевих бюджетів і в багатьох країнах вона складає переважну частину фінансових ресурсів держави.

1. Світовий досвід співвідношення централізації і децентралізації в управлінні регіональним розвитком

Підписання Маастрихтської Угоди (1993р.) надало потужного поштовху проведення нової наднаціональної політики з регулювання регіонального розвитку в рамках ЄС.

Великобританія. Більшість регіональних проблем виникла на 15-20 років раніше ніж у сусідніх країнах. На окремих етапах розвитку регіональної політики урядом країни використовувалися різні інструменти: від прямого контролю до застосування різних важелів і засобів. Але найдієвішими інструментами були інвестиційні стимули – субсидії, кредити, селективна допомога, а також заохочувальні заходи: різноманітних методів надання фінансової допомоги суб'єктам господарської діяльності – від малих фірм і підприємств, зокрема тих, які ухвалили рішення про нове будівництво, до промислових компаній та підприємств сфери послуг.

Важливим економічним механізмом функціонування системи планування територіального розвитку у Франції є планові контракти «держава-регіон», де головний акцент зроблено на підготовку регіонами обґрунтованих документів для укладання контрактів з державою. Причому пріоритет надавався тим проектам регіонів, де головна увага зосереджувалася на збільшенні рівня зайнятості, підвищенні рівня середньої та вищої освіти, політики міст, а також охорони здоров'я та соціальної допомоги.

В країнах ЄС здійснюється статистичний моніторинг розвитку адміністративно-територіальних одиниць за дуже широким переліком показників. Наприклад, в Німеччині

проводиться моніторинг за 800 показниками соціального-економічного розвитку на субрегіональному рівні. Отже, потребує активної розбудови система вітчизняної державної статистики відповідно до положень нормативних документів Євросоюзу щодо статистичного обліку, застосування уніфікованої статистичної методології ЄС.

На початку XXI сторіччя регіональна політика ЄС передбачає подальшу конвергенцію та зміцнення конкурентоспроможності регіонів, а також активне прикордонне співробітництво.

Стосовно Сполучених Штатів Америки серед різноманітних заходів формування регіональної політики найефективнішим є бюджетне фінансування окремих секторів економіки в «проблемних» регіонах, причому основна частина фінансування з федерального бюджету спрямована на субсидіювання та кредитування заходів щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища, розвитку промисловості та сфери послуг у конкретних регіонах, де поширена практика державних замовлень, збільшення приватного сектору, надання податкових та амортизаційних пільг.

Основний вектор пострадянських країн, в т.ч. України є концепція комплексного економічного та соціального розвитку регіонів, спрямована на підвищення якості життя населення та забезпечення відтворення природних систем. Найважливішим завданням є забезпечення сталого розвитку регіональної економіки, доцільність запровадження системи моніторингу з використанням певних індикаторів (рис. 1).

Створення інституційних та нормативно-правових передумов реформування системи самоврядування та адміністративно-територіального устрою передбачає прийняття законодавчих документів з цих питань на всіх рівнях та *бюджетної децентралізації*.

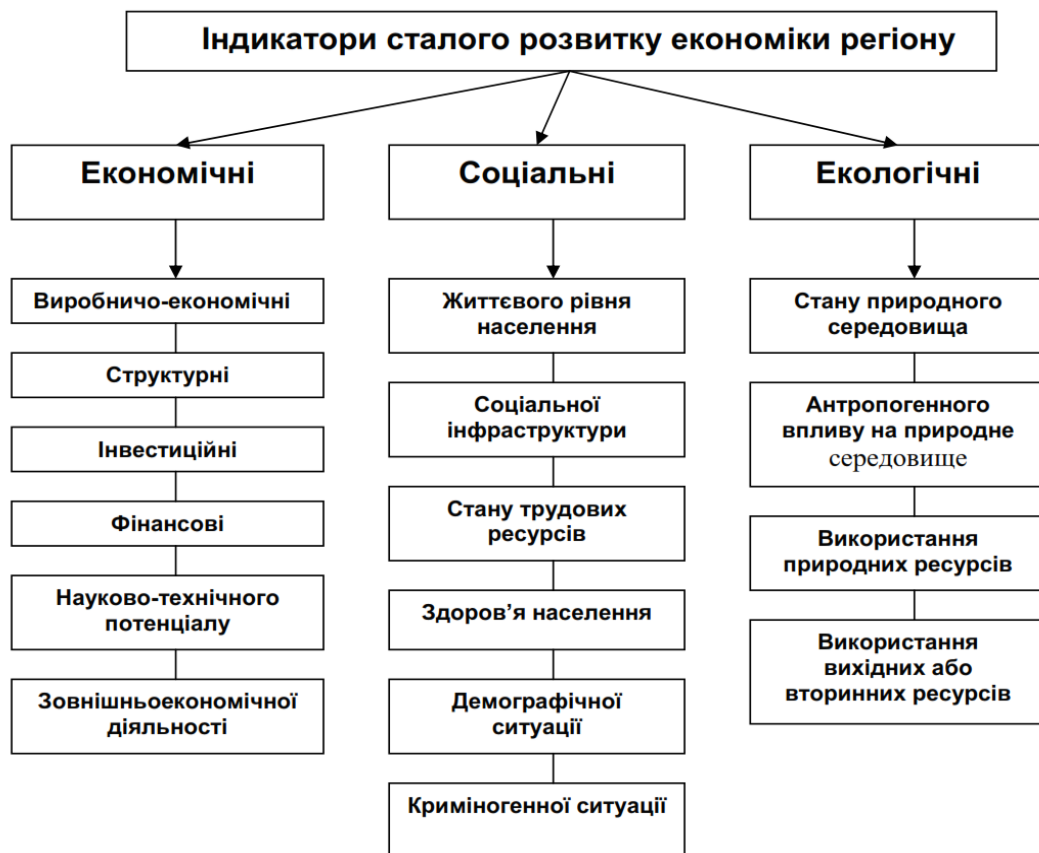

Рис. 1. Система індикаторів сталого розвитку економіки регіонів

Децентралізація – передача частини владних повноважень від вищих до нижчих рівнів управління. Органи публічної влади, які знаходяться на нижчих рівнях управління отримують право самостійно вирішувати питання, що віднесені до їхньої компетенції.

У Франції держава делегувала законом про компетенції частину повноважень, розподіливши їх залежно від завдань та цілей кожного рівня влади. Регіонам передано опікування економічним розвитком, комунам – питання урбанізації, департаментам – соціальні питання.

У Канаді, яка за формою державного устрою є федерацією, владний рівень місцевого самоврядування є нижче провінцій – суб'єктів федерації. Виняткова юрисдикція в муніципальних справах належить провінціям. Провінційна влада встановлює та змінює межі муніципальних одиниць, розробляє основи політики, в межах якої діють муніципалітети. В цілому канадське самоврядування з певними особливостями належить до англосаксонського типу. За загальної підпорядкованості провінціям і фінансової залежності від них, канадські муніципалітети мають помітну формальну та фактичну автономію.

У більшості центральної та східноєвропейських держав існують національні агенції з питань регіонального розвитку. Як виконавчі агенції вони здійснюють управління фондами і допомагають відповідному міністерству (Угорщина, Чехія), або виконують функцію національної ради (Румунія), або як незалежні інституції (Польща) з реалізації програм розвитку регіонів. Так, в Польщі через закон «Про принципи підтримки регіонального розвитку» (травень 2000 року), здійснено інституційне оформлення контрактної системи взаємовідносин між регіонами і центральним урядом після десятирічної апробації нового адміністративно-територіального устрою.

Досвід розвинених зарубіжних країн свідчить про те, що у співвідношенні централізації і децентралізації в державному управлінні з'являється нова якість. Вважається, що у будь-якій сучасній державі управління не може бути ефективним без поєднання цих принципів.

Визначено, що характерною особливістю для всіх моделей децентралізації в країнах з розвиненими ринковими відносинами є чітке законодавче розмежування функцій і повноважень між різними рівнями управління.

Так, зовнішні справи, оборона, валютна, грошова і монетарна системи, деякі види транспорту, зв'язок, а також кадрові питання належать до компетенції держави. Всі інші питання, що закріплюються за регіональними чи земельними органами.

Це, насамперед, переважна частина системи освіти (дошкільні заклади, середні та спеціалізовані школи) і культурної політики, поліцейська система і комунальні справи. Узгодження рівня надання послуг відповідно до місцевих переваг може і повинно сприяти знищенню транзакційних витрат (особливо витрат по наданню інформації), підвищенню ефективності і створенню стимулів для розвитку місцевої економіки.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, в якій запропоновано: фінансовою основою для здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень визначити податки і збори, які пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці; закріпити за місцевими бюджетами частину коштів, які надходять від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб протягом п'яти років від дати інвестування в юридичну особу; надати органам місцевого самоврядування право регулювати ставки місцевих податків і зборів та встановлювати пільги з них.

2. Застосування середньострокового планування та програмно-цільового методу в бюджетному процесі

Регулювання процесів регіонального розвитку переходить від центральної державної влади до регіональної і місцевої. Не оминув цей процес і Україну. Децентралізація управлінських процесів потребує відповідного фінансового забезпечення. Роль місцевих фінансів посилюється, а сфера їх використання розширюється. Зростає величина місцевих фінансів, в багатьох країнах вона складає переважну частину фінансових ресурсів держави. Тому потребує детального опрацювання та вирішення проблеми формування місцевих фінансів як на локальному, так і на регіональному рівнях.

Основою організації бюджетного процесу на місцях є широко застосовувана у світі *концепція бюджетування*, орієнтованого на результати *в рамках середньострокового (трирічного) фінансового планування*. Сутність такого планування передбачає:

- складання прогнозних показників на наступний за плановим два бюджетних періоди узгоджено із завданнями та пріоритетами соціально-економічного розвитку (держави, регіону, території);
- закріплення за Міністерством фінансів та місцевими фінансовими органами складання вказаних прогнозів державного та місцевих бюджетів;
- включення до середньострокового прогнозу бюджетних показників індикативних показників соціально-економічного розвитку (держави, регіону, території) за основними видами доходів, фінансування видатків і кредитування, а також взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами;
- включення головними розпорядниками бюджетних коштів до бюджетних запитів показників щодо інвестиційних програм (проектів) лише в разі їх схвалення у встановленому порядку і на підставі розрахунків витрат та вигод від реалізації таких програм;
- закріплення за Кабінетом Міністрів повноважень на вжиття заходів щодо пріоритетності передбачення коштів за бюджетними програмами інвестиційного характеру, за необхідністю їх продовження та поетапного завершення (передбачено проектами Державного бюджету).

Головним інструментом бюджетування виступає *програмно-цільовий метод*, який включає:

- складові (бюджетна програма, її регулятивні показники, відповідальні виконавці, паспорти бюджетної програми);
- оцінку ефективності бюджетної програми (на державному та місцевому рівнях);
- вимоги до головних розпорядників бюджетних коштів щодо складання, заходів реалізації інвестиційних програм та проектів, щорічного коригування до затверджених бюджетних показників;
- унормування програмної класифікації видатків та кредитування державного та місцевого бюджетів.

При цьому посилені вимоги щодо публічного представлення інформації про виконання бюджету, зокрема на офіційному сайті Державного казначейства має обов'язково розміщуватися квартальна і річна звітність про виконання відповідного бюджету: про доходи до загального та спеціального фондів (деталізовані за видами, які забезпечують понад 3% загального обсягу) та про видатки і кредитування, деталізованих за групами функціональної класифікації.

3. Принципи і особливості формування доходів місцевих бюджетів

Найважливішою ланкою місцевих фінансів, як системоутворюючої складової фінансової системи держави є місцеві бюджети. Через місцеві бюджети держава активно проводить соціальну політику. На основі коштів місцевих органів, сконцентрованих у місцевих бюджетах здійснюється фінансування до 70% видатків соціальної сфери. При цьому коло фінансових заходів розширюється.

Економічна суть місцевих бюджетів проявляється в їх призначенні. Ці бюджети виконують наступні функції:

- формування грошових фондів по фінансовому забезпеченню діяльності місцевих органів влади;
- розподіл цих фондів між галузями господарства і їх використання: в першу чергу місцева харчова промисловість, комунальне господарство;
- контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств, організацій, установ, підвідомчих цим органам влади.

Зростання обсягу та кількості місцевих бюджетів безпосередньо пов'язано з процесом урбанізації, розширенням соціально-побутової інфраструктури. В загальному обсязі регіональних бюджетів постійно збільшується питома вага міських і селищних бюджетів (в Україні – понад 12000). Зростання міських поселень, збільшення числа міських жителів, зростання великих міст, де бюджетні видатки у 5-7 разів вище, ніж у малих містах, тягнуть за собою збільшення видатків міських бюджетів, темпи зростання яких випереджують темпи зростання ланок місцевих бюджетів.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» *місцевий бюджет* – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування.

Це означає, що повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу його надходжень на відповідній території, тобто повинні бути збалансованими.

Відповідно до статті 9 Бюджетного кодексу України доходи місцевих бюджетів класифікуються за такими групами:

- податкові надходження;
- неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом;
- трансферти.

Податковими надходженнями визнаються встановлені України про оподаткування загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі.

Неподатковими надходженнями визнаються:

- доходи від власності та підприємницької діяльності;
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;
- інші неподаткові надходження.

Надходження місцевого бюджету (ст.2 БК) передбачають доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від місцевих запозичень, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів.

3.1. Доходи місцевих бюджетів

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних визначених законом джерел, та встановлених законом загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

До регулюючих відносять загальнодержавні податки, які згідно з нормативами відрахувань розподіляються між різними рівнями бюджетної системи. Розміри відрахувань визначаються Верховною Радою України, виходячи з відповідних соціально-економічних нормативів бюджетної забезпеченості населення і стану місцевих джерел надходжень.

До власних доходів зараховують місцеві податки і збори, платежі, що встановлюються місцевими органами влади, доходи комунальних підприємств, доходи від майна, що належить органам влади.

Важливим джерелом доходів місцевих бюджетів є трансферти.

Склад доходів визначається Бюджетним кодексом України (ст.64, 66, 69) та законом України про державний бюджет на відповідний рік. Доходи місцевих бюджетів зараховуються до загального або спеціального фондів відповідно до вимог ст.13 Бюджетного кодексу України та закону України про державний бюджет на відповідний рік.

До доходів загального фонду бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, міст Києва та Севастополя, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад належать:

- 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб (*крім податку на доходи фізичних осіб оподаткування доходів, нарахованих у вигляді процентів на поточний або депозитний банківський рахунок*), що сплачується згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (*крім території міст Києва та Севастополя*);
- до доходів бюджету міста Києва зараховується 40 відсотків податку на доходи фізичних осіб (*крім податку на доходи фізичних осіб оподаткування доходів, нарахованих у вигляді процентів на поточний або депозитний банківський рахунок*), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва.
- 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (*крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення*), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;
- 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (*крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату*), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;
- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів;
- 10 відсотків податку на прибуток підприємств (*крім податку на прибуток підприємств державної власності та підприємств і установ комунальної власності*), який зараховується до бюджету міста Києва;
- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності. *Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади, зараховується відповідно до районних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;*
- податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- збір за місця для паркування транспортних засобів, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- туристичний збір, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати;
- плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого

-
- плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів;
- плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим;
 - плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів;
 - плата за державну реєстрацію *(крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань)*;
 - плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами;
 - плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами;
 - надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади;
 - рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів *(крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування)*. Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;
 - плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів *(крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право)*;
 - орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами;
 - кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна *(у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття)*, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;
 - концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади *(крім концесійних платежів щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади, які мають цільове спрямування згідно із законом)*;
 - частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;
 - плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;
 - штрафні санкції за порушення законодавства про патентування; адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

-
- адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
 - штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів місцевих бюджетів;
 - кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;
 - кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;
 - 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
 - інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів відповідно до законодавства.

До доходів загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим та **обласних** бюджетів (ст.66) належать:

- 15 відсотків податку на доходи фізичних осіб *крім податку на доходи фізичних осіб оподаткування доходів, нарахованих у вигляді процентів на поточний або депозитний банківський рахунок*), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;
- 10 відсотків податку на прибуток підприємств *(крім податку на прибуток підприємств державної власності і підприємств та фінансових установ комунальної власності)*;
- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності. *Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим та обласні ради, зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;*
- 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;
- 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води *(крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення)*;
- 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення *(крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату)*;
- плата за використання інших природних ресурсів;
- акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), що сплачується платниками, які зареєстровані в Автономній Республіці Крим, - до доходів бюджету Автономної Республіки Крим;
- орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями;
- частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному Верховною Радою Автономної Республіки Крим та обласними радами;

-
- плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;
 - плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;
 - плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
 - плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів;
 - плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим;
 - плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів,;
 - плата за державну реєстрацію *(крім реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань)*;
 - плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
 - плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами;
 - адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
 - штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;
 - надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради;
 - концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради *(крім концесійних платежів щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради, які мають цільове спрямування згідно із законом)*;
 - кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;
 - кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;
 - 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

-
- інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів відповідно до законодавства.

До доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів належать:

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності. Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, зараховується відповідно до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів;
- рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;
- податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір;
- частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному відповідними місцевими радами;
- плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідного бюджету;
- штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
- адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
- штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
- адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;
- надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності;
- орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;
- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради *(крім концесійних платежів щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, які мають цільове спрямування згідно із законом)*;
- кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в

частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

- кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
- 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
- кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;
- плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;
- державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;
- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
- адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
- плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг.
- інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів відповідно до законодавства.

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

- надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів;
- кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, 15 відсотків - до районних бюджетів, 60 відсотків - до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;
- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;
- 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад - 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету АР Крим - 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 70 відсотків;

- 80 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного пунктом 16¹ частини другої статті 29 БКУ), у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, - 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 55 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 80 відсотків;
- відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;
- власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;
- цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;
- надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;
- ~~інші~~ субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;
- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;
- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотніми молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;
- надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;
- інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Основною частиною доходів місцевих бюджетів є податкові надходження, їх частка у доходах місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) у 2015 році становила 81,5 відс. (рис.2).

Рис.2. Структура доходів місцевих бюджетів у 2015 році

Найбільша частка у доходах місцевих бюджетів належить податку на доходи фізичних осіб, яка у 2015 році становила 45,6%.

Нормативи відрахувань податку на доходи фізичних осіб до бюджетів місцевого самоврядування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Види бюджетів місцевого самоврядування	Надходження податку на доходи фізичних осіб		
Бюджет м. Києва	40 відс. до бюджету м. Києва	60 відс. до державного бюджету	
Бюджет м. Севастополя	100 відс. до доходів міста Севастополя		
Бюджети міст республіканського АР Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій	60 відс. до бюджетів міст обласного та республіканського АР Крим значення	15 відс. до обласних та республіканського АР Крим бюджетів	25 відс. до державного бюджету

Друге місце посідає плата за землю, частка цього податку в загальних надходженнях у 2015 році становила 12,3 відсотка (у 2012 цей показник склав 12,5 відсотка, в 2013 році – 12,2 відсотка, у 2014 – 12 відсотків.). Порівняно з 2014 роком у 2015 році питома вага надходжень з плати за землю збільшилась на 0,3 відсоткових пункта.

Сьогодні значну роль в наповненні місцевих бюджетів набуває єдиний податок, частка якого в доходах місцевих бюджетів зросла з 2,5 відс. у 2008 році до 9,1 відс. у 2015 році. В абсолютному виразі надходження єдиного податку збільшились у 5,8 раза та становили 11 млрд. грн. у 2015 році проти 1,9 млрд. грн. у 2008 році (рис.3).

У 2015 році цей податок зазнав значних змін, зокрема Законом України від 28 грудня 2014 року № 71 „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи” (далі – ЗУ від 28.12.14 №71):

- скорочено кількість груп платників єдиного податку з шести до трьох, з одночасним запровадженням четвертої групи платників єдиного податку за рахунок включення до складу такого податку платників фіксованого сільськогосподарського податку;

- підвищено до 300 тис. грн. (в 2 рази) максимальний поріг доходу, що дозволяє обирати першу групу єдиного податку;

- зменшено майже в 2 рази відсоткові ставки єдиного податку (з 3(5)% до 2% – у разі сплати ПДВ; з 5(7)% до 4% – без сплати ПДВ).

Законом України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних призначень у 2016 році” (далі – ЗУ від 24.12.15 № 909) до спрощеної системи оподаткування внесено зміни щодо зменшення для платників третьої групи річного обсягу доходу з 20 млн. грн. до 5 млн. грн., збільшення ставок для платників третьої групи: з 2 відс. до 3 відс. (для платників ПДВ) та з 4 відс. до 5 відс. (для неплатників ПДВ), а також підвищення в 1,8 раза ставок єдиного податку для четвертої групи платників (сільгосппідприємств).

Зміни запроваджено з метою зниження податкового навантаження на малий та середній бізнес у відповідності з новою економічною політикою Уряду України.

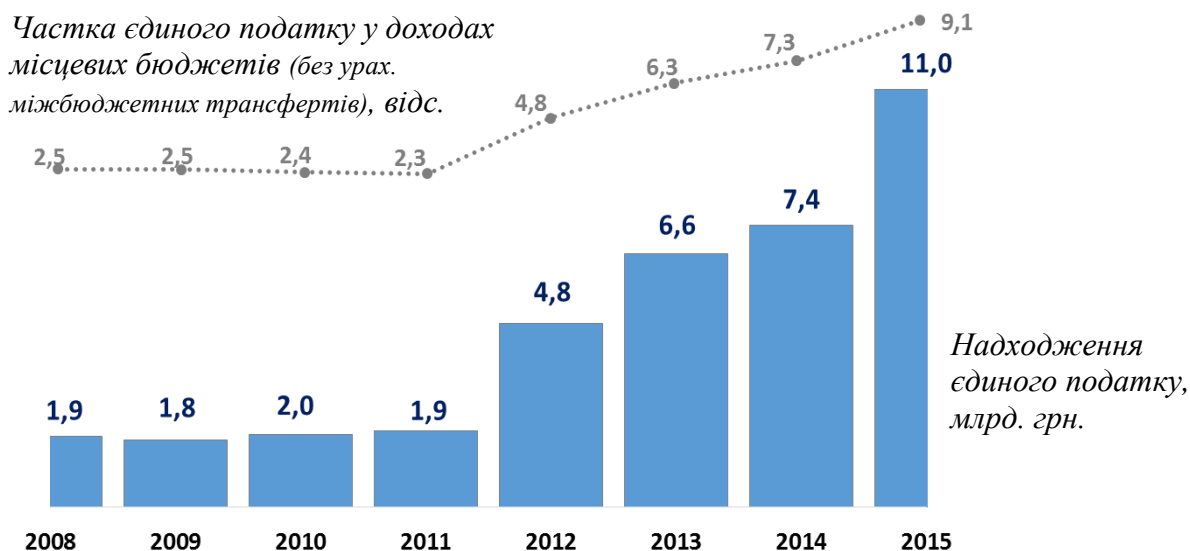

Рис.3. Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів у 2008-2015рр.

Три вищезазначені податки (ПДФО, земельний та єдиний податок) становлять 82,2 відс. загальних податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Важливо і те, що за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади могли фінансувати 60-80% своїх потреб. У цьому разі і залежність від рішень вищих органів влади стосовно дохідної частини місцевих бюджетів буде мінімальною.

3.2. Бюджет розвитку місцевих бюджетів

Відповідно до статті 71 Бюджетного кодексу України надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

- дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність;
- плата за надання місцевих гарантій (відповідно до ст. 17 БК);
- кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до ЗУ „Про регулювання містобудівної діяльності”;
- 10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим або обласного бюджету; 3,5 відсотка - до районного бюджету; 1,5 відсотка - до сільського, селищного або міського бюджету. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України
- кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;
- 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського

призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації), при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків - до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим;

- капітальні трансфери (субвенції) з інших бюджетів;
- кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними (крім надходжень, визначених пунктами 10 і 11 частини першої статті 69¹ БКУ);

- місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному БКУ та іншими законами України;

- кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

Бюджет розвитку є складовою спеціального фонду місцевих бюджетів. Надходження від джерел його формування в останні роки мають тенденцію до зниження (рис. 4).

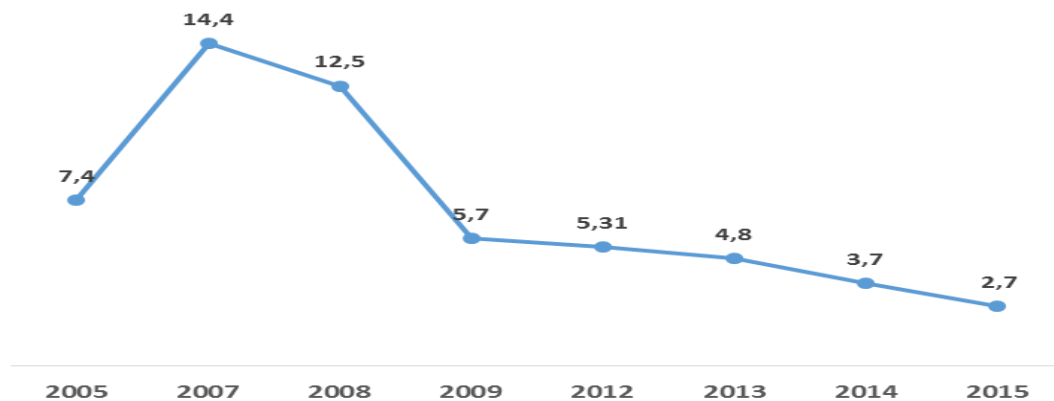

Рис. 4 Частка доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів)

Відповідно до норм Бюджетного кодексу бюджет розвитку повинен стати реальним фінансовим інструментом програми розвитку територій, включаючи соціально-економічний аспект, виконання інвестиційних проектів, капітальний ремонт та реконструкцію соціально-культурної сфери, житлово-комунального господарства, будівництво газопроводів та газифікацію населених пунктів, будівництво житла, розвиток дорожнього господарства, загальноосвітніх навчальних закладів, медичної допомоги тощо.

Бюджет розвитку також є основою для забезпечення стратегії та середньострокового планування органів місцевого самоврядування та повинен формуватися на основі стратегічного плану розвитку території і цільових програм. Для виконання вищезазначених завдань доходи бюджету розвитку повинні бути значно збільшені (не менш ніж в 3-5 разів).

4. Міжбюджетні трансфери

Виконання функцій місцевого самоврядування не забезпечено адекватними доходними джерелами. Тому трансфери з державного бюджету залишаються вагомим інструментом фінансового розподілу та основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів. Зазначено, що частка доходів місцевих бюджетів, яка перерозподіляється через систему трансфертів постійно зростає: з 46,3% у 2008 році до 59,1% у 2015 році (рис. 4).

Дотримання умов фінансової децентралізації вимагає застосування міжбюджетних трансфертів на всіх рівнях бюджетної системи України.

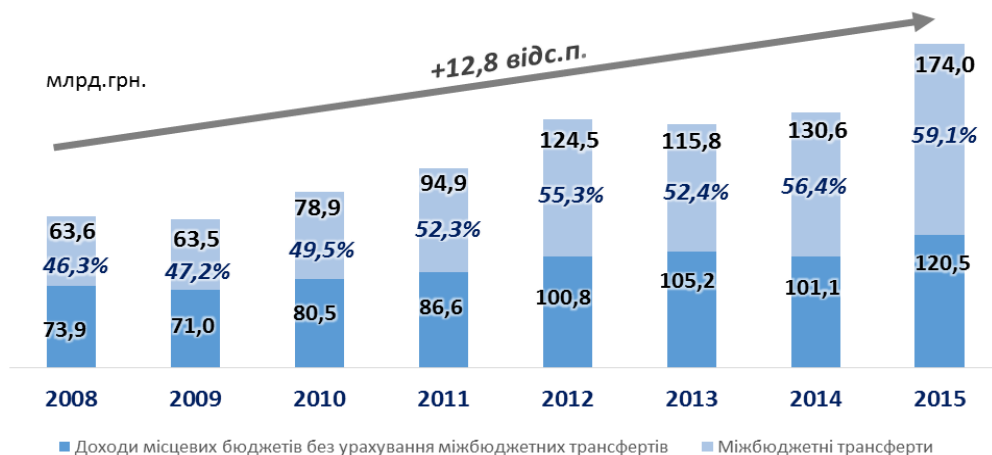

Рис. 4. Частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів у 2008-2015рр.

Міжбюджетні трансферти є основною формою реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів. Функціональна спрямованість кожного виду міжбюджетних трансфертів визначається цільовим та адресним спрямуванням коштів з одного бюджету до іншого.

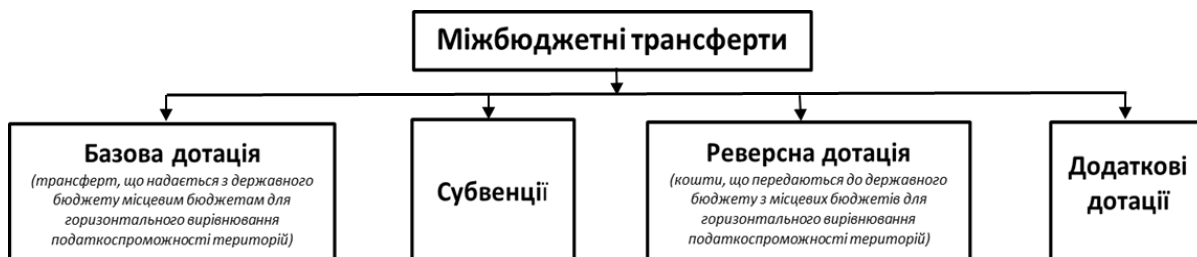

Рис. 5 Види міжбюджетних трансфертів

Дотація є ефективним методом бюджетного регулювання, який визначає річну фіксовану суму коштів, що виділена з бюджету вищого рівня на безповоротній основі для збалансування бюджету нижчого рівня у випадках перевищення його видатків над доходами і терміном на 1 рік (наприклад, базова дотація, додаткова дотація).

Субвенції – міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції (тобто це дотації, які мають цільове призначення).

Додаткові дотації – міжбюджетні трансферти на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, унаслідок пільг встановлених державою та інші.

Трансферти можуть передаватися між бюджетами самоврядування на договірній основі, на підставі рішення органів місцевої влади (ст.101 БК).

У разі якщо місто чи регіон мають перевищення доходів над плановими видатками, здійснюється трансферт (вилучення) до державного бюджету, обсяг якого визначається за допомогою тієї самої формули, що застосовується для обрахунку міжбюджетних трансфертів.

Властивості міжбюджетних трансфертів

Види	Цільове спрямування	Джерело отримання
Базова дотація	бюджету АР Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва та Севастополя, районним бюджетам та бюджетам міст республіканського значення	з Державного бюджету України
	іншим бюджетам місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти	з Державного бюджету України
	бюджетам міст районного значення, сільським, селищним бюджетам	з Державного бюджету України
Субвенції	на здійснення державних програм соціального захисту	з Державного бюджету України
	на виконання інвестиційних проектів	з Державного бюджету України за участю бюджету-отримувача субвенції
	освітня	з Державного бюджету України
	медична	з Державного бюджету України
	на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження	з Державного бюджету України
	на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50 відсотків)	з Державного бюджету України
	на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування	з одного місцевого бюджету іншому
Реверсна дотація	державний бюджет для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій	з місцевих бюджетів
Додаткові дотації	на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою	з Державного бюджету України

Наприклад, надання субвенції з державного місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів) (ст. 105 БК) дає змогу уникнути розпорошення бюджетних коштів, суттєво підвищити ефективність їх використання й одночасно досягти мети щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Такі субвенції надаються на конкурентних засадах за принципами:

- об'єктивності та відкритості (за прозорими процедурами);
- єдності (реалізація системи національних цінностей і сприяння зменшенню відмінностей в рівні життя населення різних регіонів країни);
- збалансованого розвитку (надання державної підтримки територіям з врахуванням їх потенціалу);
- цільового використання коштів (відповідно до мети визначеної її надавачем та програмних документів розвитку території).

Основні засади надання субвенцій на виконання інвестиційних програм (проектів) наведено на рис. 6.

Основні засади надання субвенцій на виконання інвестиційних програм (проектів) з державного бюджету місцевим бюджетам

Економічна ефективність досягнення цілей інвестиційної програми (проекту) із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів на виконання інвестиційних програм (проектів)

Направленість субвенції виключно на створення, приріст чи оновлення основних фондів комунальної форми власності (насамперед на завершення будівництва та реконструкції об'єктів із ступенем будівельної готовності понад 70 відсотків)

Фінансова забезпеченість інвестиційних програм (проектів), строк впровадження яких довший, ніж бюджетний період, необхідними фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, кредитами (позиками), залученими під державні та/або місцеві гарантії, та коштами субвенції на їх виконання впродовж усього строку впровадження

Рівень забезпеченості об'єктами виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що підвищує інвестиційну привабливість території

Участь бюджету - отримувача субвенції

Обґрунтування спроможності подальшого утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів об'єктів комунальної власності

Рис. 6. Основні засади надання субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів) з державного бюджету місцевим

Субвенції повинні надаватися на створення, приріст чи оновлення основних доходів підприємств, установ та організацій комунальної власності. Їх перерахування проводиться Державним казначейством України згідно з обсягами затвердженими Законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

5. Проблеми та напрями зміцнення місцевих бюджетів

Бюджетна практика розвинених країн свідчить, що співвідношення коштів місцевого та державного бюджету має становити 40:60. В Україні картина наступна (табл. 3).

Таблиця 3

Частка місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету України

Рік	Доходи Зведеного бюджету України, млрд. грн.	Доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд. грн.	Частка місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України, %
2008	297,9	73,9	24,8
2009	273	71	26
2010	314,5	80,5	25,6
2011	398,6	86,7	21,8
2012	445,5	100,8	22,6
2013	442,8	105,2	23,8
2014	455,9	101,1	22,2
2015	652,0	120,5	18,5

Як бачимо на протязі 2008-2015 рр. частка місцевих бюджетів не перевищує 26 відс., що засвідчує ступінь участі місцевого самоврядування в розв'язанні проблем розвитку регіонів.

Важливим напрямом розв'язання проблем фінансового забезпечення місцевих бюджетів є посилення зв'язку між соціально-економічним і бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць. На формування доходів місцевих бюджетів має впливати соціально-економічна ситуація на території місцевого самоврядування та виконання програм розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Водночас, в Україні понад 90 % усіх бюджетів дотаційні й лише 8% - це бюджети, які є донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання. Удосконалення процесів формування доходів місцевих бюджетів сприятиме підвищенню рівня їх фінансової забезпеченості та зменшенню частки міжбюджетних трансфертів, що, у свою чергу, сприятиме зведенню до мінімуму кількості дотаційних бюджетів.

Існує також проблема значної диференціації податкових надходжень місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) в розрізі регіонів України у розрахунку на одну особу наявного населення (табл. 4).

Податкові надходження до місцевих бюджетів в розрізі регіонів України

Регіон	Надходження до місцевих бюджетів (без трансфертів) на одну особу, грн.		Темпи росту, %
	2014 рік	2015 рік	
АР Крим	-	-	-
Вінницька область	1 616,0	2 359,0	146,0
Волинська область	1 257,2	2 118,2	168,5
Дніпропетровська область	3 103,4	4 041,9	130,2
Донецька область	2 070,3	1 656,3	80,0
Житомирська область	1 624,4	2 208,5	136,0
Закарпатська область	1 085,2	1 644,4	151,5
Запорізька область	2 368,2	3 182,5	134,4
Івано-Франківська область	1 280,0	1 859,8	145,3
Київська область	2 453,6	3 549,1	144,6
Кіровоградська область	1 870,5	2 475,5	132,3
Луганська область	1 351,6	977,5	72,3
Львівська область	1 690,4	2 528,1	149,6
Миколаївська область	1 855,3	2 533,5	136,6
Одеська область	1 989,9	2 899,3	145,7
Полтавська область	2 432,7	3 335,5	137,1
Рівненська область	1 404,1	1 901,4	135,4
Сумська область	1 761,0	2 429,8	138,0
Тернопільська область	1 122,0	1 742,4	155,3
Харківська область	2 147,1	2 888,6	134,5
Херсонська область	1 392,4	2 133,4	153,2
Хмельницька область	1 522,0	2 259,7	148,5
Черкаська область	1 821,8	2 559,2	140,5
Чернівецька область	1 116,8	1 819,8	163,0
Чернігівська область	1 640,1	2 316,0	141,2
м.Київ	4 080,8	7 654,6	187,6
м. Севастополь	-	-	-
Україна мед	1 842,3	2 603,0	141,3
Україна мед (без Києва)	1 749,0	2 392,5	136,8
Min	1 085,2	977,5	90,1
Max	4 080,8	7 654,6	187,6
Max (без Києва)	3 103,4	4 041,9	130,2

Так, розрив між мінімальними та максимальними рівнями надходжень по доходах на одну особу склав у 2015 році – 7,8 раза (м. Київ та Луганська область), без урахування м. Києва – 4,1 раза (Дніпропетровська та Луганська області).

Рівень надходжень у розрахунку на одну особу менше середнього значення по країні спостерігається у 13 регіонах. Найнижчі показники мають Луганська, Закарпатська, Донецька, Тернопільська, Чернівецька, Івано-Франківська, Рівненська, Волинська, Херсонська, Житомирська, Хмельницька, Чернігівська та Вінницька області.

Верховною Радою України 11 грудня 2014 року схвалено Програму діяльності Кабінету Міністрів України (Постанова № 26-VIII), яка передбачає, серед інших, запровадження нової політики державного управління (децентралізація, регіональний розвиток та максимальна передача функцій на місцевий рівень) та нової економічної політики (скорочення кількості податків, легалізація заробітних плат шляхом зменшення навантаження на фонд оплати праці, зниження податкового навантаження на малий та середній бізнес). Відповідні закони щодо внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України було прийнято Верховною Радою України 28 грудня 2014 року (№ 79 VIII та № 71-VIII).

Запроваджені норми забезпечили додаткові надходження до місцевих бюджетів (у частині, що контролюється органами ДФС) за рахунок зарахування до них:

100 відс. надходжень від акцизного податку з реалізації через роздрібну торговельну мережу пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів нафтопродуктів, біодизелю та скрапленого газу;

10 відс. від надходжень з податку на прибуток;

80 відс. екологічного податку (крім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів);

єдиного податку на майно, до складу якого увійшли податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок та плата за землю.

Податок на нерухоме майно було введено у 2013 році з метою обліку об'єктів нерухомості та збільшення частки власних доходів місцевих органів влади. За попередніми підрахунками прогнозувались щорічні надходження цього податку в обсязі 500-600 млн. гривень. Проте за 2014 рік фактично до місцевих бюджетів надійшло 44,9 млн. грн. податку на нерухоме майно, стосовно якого Законом України від 28 грудня 2015 року № 71-VIII внесено такі зміни:

місцевим органам влади надано права встановлювати:

- ставки податку на нерухоме майно для об'єктів житлової та нежитлової нерухомості в розмірі до 2 % мінімальної зарплати за 1 м² площі об'єкта оподаткування;

- пільги з податку на нерухоме майно (з об'єктів житлової нерухомості) фізичним особам, виходячи з їх майнового стану та рівня доходів, в тому числі через встановлення неоподатковуваної площі таких об'єктів, та релігійним організаціям;

- встановлено однаковий підхід до оподаткування нерухомого майна шляхом запровадження оподаткування комерційної (нежитлової) нерухомості (будівлі підприємств та склади, готелі, ресторани та бари, туристичні бази, торгові центри, магазини, СТО, їдальні, бази та склади підприємств, тощо);

- запроваджено податок на розкішні автомобілі (об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, які використовувалися до 5 років і мають об'єм циліндрів двигуна понад 3 тис. см³) за ставкою 25 000 грн. на рік.

В частині плати за землю передбачено оподаткування земельних ділянок, які знаходяться у постійному користуванні суб'єктів господарювання (крім державної та комунальної форми власності) за ставками, встановленими для орендної плати (тобто не більше 12% нормативної грошової оцінки).

В результаті у 2015 році порівняно з 2014 роком було збільшено надходження з податку на нерухоме майно у 16,6 раза (з 44,9 млн. грн. до 745,7 млн. грн.); з плати на землю – на 2,7 млрд. грн. або на 22 відс. (з 12,1 млрд. грн. до 14,8 млрд. грн.). Надходження транспортного податку з фізичних та юридичних осіб у 2015 році становили 434 млн. гривень.

ЗУ від 24.12.15 № 909 внесено зміни щодо оподаткування зазначених податків. Так, змінено об'єкт оподаткування транспортним податком (автомобілі вартістю понад 750 мінімальних заробітних плат (у 2016 році - 1,03 млн. грн.) та віком до 5 років). З податку на нерухоме майно збільшено граничну ставку податку з 2% до 3% розміру мінімальної заробітної плати за 1 м² загальної площі житлової та нежитлової нерухомості, а також встановлено додаткову ставку податку в розмірі 25 тис. грн. для таких об'єктів нерухомості, як квартири площею понад 300 м² та будинки - понад 500 м².

Шляхом зміцнення власної доходної бази місцевих бюджетів повинно стати поліпшення адміністрування податку з фізичних осіб, перш за все, за рахунок виведення доходів з тіньового сектору. Для досягнення цієї мети у 2015 році внесено зміни до Закону про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування щодо зменшення навантаження на фонд оплати праці, зокрема відмінено сплату ЄСВ із заробітної плати та встановлено єдину ставку ЄСВ 22 відсотка.

Політика держави у бюджетуванні регіонального розвитку спрямовується на досягнення таких цілей:

- формування достатнього обсягу фінансових ресурсів для виконання повноважень (соціальна справедливість);
- раціонального перерозподілу фінансових коштів (економічна ефективність).

Від того, наскільки ефективними та досконалими будуть механізми формування та використання доходів місцевих бюджетів, залежить реальність виконання програм регіонального розвитку.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ до МОДУЛЯ

Практичне заняття №1

«Аналіз власних податкових надходжень та бюджету розвитку місцевих бюджетів регіону (території)»

Завдання для виконання:

З метою повноти використання податкового потенціалу Вашого регіону (території) стисло сформулюйте ваше бачення щодо напрямів вирішення проблем наповнення місцевих бюджетів (реалізована та нереалізована прогнозована складова):

Місцевий бюджет, в т.ч.

- 1.1. Податок на доходи фізичних осіб
- 1.2. Податок на прибуток підприємств
- 1.3. Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів
- 1.4. Податок на майно
 - 1.4.1. податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними та фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової та нежитлової нерухомості;
 - 1.4.2. земельний податок з юридичних та фізичних осіб; орендна плата з юридичних та фізичних осіб; реструктурована сума заборгованості з плати за землю;
 - 1.4.3. транспортний податок з фізичних та юридичних осіб
- 1.5. Єдиний податок
 - 1.5.1. Єдиний податок з юридичних та фізичних осіб;
 - 1.5.2. Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків;
- 1.6. Екологічний податок
- 1.7. Інші податки

Форма звітності для виконання завдання (Назва регіону, території, в стислій формі не більше 2 сторінок формату А4, кегель 12, 1,5 інтервал).

Запитання	Відповідь
Місцевий бюджет, в т.ч. 1.1. Податок на доходи фізичних осіб 1.2. Податок на прибуток підприємств 1.3. Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів 1.4. Податок на майно 1.4.1. податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними та фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової та нежитлової нерухомості; 1.4.2. земельний податок з юридичних та фізичних осіб; орендна плата з юридичних та фізичних осіб; реструктурована сума заборгованості з плати за	

<p>землю;</p> <p>1.4.3. транспортний податок з фізичних та юридичних осіб</p> <p>1.5. Єдиний податок</p> <p>1.5.1. Єдиний податок з юридичних та фізичних осіб;</p> <p>1.5.2. Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків;</p> <p>1.6. Екологічний податок</p> <p>1.7. Інші податки</p>	
--	--

Практичне заняття №2

«Підходи до формування місцевих бюджетів»

Запитання для обговорення:

1. Важливість місцевих бюджетів для розвитку регіону (території). Ваше бачення щодо вдосконалення діючих або необхідності розробки та затвердження нових законодавчих (нормативних) актів щодо підвищення ролі місцевих бюджетів.
2. Особливості формування власних надходжень місцевих бюджетів (перший та другий кошик). З практики роботи Вашої ДПІ, які заходи щодо розширення податкової бази можуть бути впровадженні найближчим часом та в майбутньому.
3. З врахуванням досвіду своєї роботи на прикладі Вашого регіону (території) висловіть власне бачення щодо шляхів усунення територіальних диспропорцій та вдосконалення політики міжбюджетних трансферів місцевих бюджетів (обласного, районного, місцевих громад тощо).

Аргументи для обґрунтування (Вказати назву регіону, території, в стислій формі не більше 2 сторінок формату А4, кегель 12, 1,5 інтервал).

<i>Запитання</i>	<i>Аргументи</i>
1. Важливість місцевих бюджетів для розвитку регіону (території). Ваше бачення щодо вдосконалення діючих або необхідності розробки та затвердження нових законодавчих (нормативних) актів щодо підвищення ролі місцевих бюджетів.	
2. Особливості формування власних надходжень місцевих бюджетів (перший та другий кошик). З практики роботи Вашої ДПІ, які заходи щодо розширення податкової бази можуть бути впровадженні найближчим часом та в майбутньому.	
3. З врахуванням досвіду своєї роботи на прикладі Вашого регіону (території) висловіть власне бачення щодо шляхів усунення територіальних диспропорцій та вдосконалення політики міжбюджетних трансферів місцевих бюджетів (обласного, районного, місцевих громад тощо).	

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ до МОДУЛЯ

Тест для самоконтролю

1. Основним документом, що регулює розмежування доходів і видатків місцевих бюджетів є:
 - ☐ Конституція України
 - ☐ Бюджетний кодекс
 - ☐ Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»
 - ☐ Європейська хартія місцевого самоврядування
2. Основні права органів місцевого самоврядування, пов'язані з їх фінансовим забезпеченням включають:
 - ☐ затвердження місцевих бюджетів
 - ☐ внесення змін до загальнодержавного переліку податків та зборів
 - ☐ формування місцевої бюджетної політики
 - ☐ запровадження місцевих податків і зборів
3. До другого рівня системи місцевих бюджетів входять:
 - ☐ бюджети міст обласного підпорядкування з районним поділом
 - ☐ Республіканський бюджет Криму
 - ☐ обласні бюджети
 - ☐ бюджети селищ
4. До третього рівня системи місцевих бюджетів входять:
 - ☐ бюджети селищ
 - ☐ районні бюджети
 - ☐ обласні бюджети
 - ☐ бюджети районів у містах
5. Основною функцією місцевих фінансів є:
 - ☐ мотивація
 - ☐ планування
 - ☐ розподіл
 - ☐ прогнозування
6. Місцевий бюджет як фінансовий план складається з двох частин:
 - ☐ дебет і кредит
 - ☐ прибутки і збитки
 - ☐ доходи і збитки
 - ☐ доходи і видатки
7. Базові місцеві бюджети включають:
 - ☐ бюджети районів у містах
 - ☐ бюджет Автономної Республіки Крим
 - ☐ міські бюджети з районним поділом
 - ☐ сільські та селищні бюджети

-
8. Бюджетні відносини матеріалізуються у формі:
- ☐ матеріально-товарних відносин
 - ☐ податкових відносин
 - ☐ грошових коштів тієї чи іншої території
 - ☐ системи трансфертів
9. Принцип єдності бюджету реалізується в:
- ☐ взаємоузгодженості повноважень на здійснення витрат бюджету обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період
 - ☐ існуванні єдиного рахунка доходів і видатків кожної ланки бюджетної системи
 - ☐ існуванні єдиної правової бази, бюджетної класифікації, грошової системи, соціально-економічної політики
 - ☐ єдності основних елементів бюджету
10. Обласні та районні органи самоврядування мають право
- ☐ визначати розміри дотацій, субвенцій бюджетам нижчого територіального рівня та їх цільове використання
 - ☐ розподіляти бюджетні кошти між територіальними громадами
 - ☐ визначати розміри дотацій, субвенцій з бюджету вищого територіального рівня та їх цільове використання
11. Кому делегують свої права на складання і виконання місцевих бюджетів обласні та районні ради:
- ☐ відповідним державним адміністраціям
 - ☐ відповідальним фізичним особам
 - ☐ приватним підприємствам
 - ☐ Міністерству фінансів України
12. Складанню проектів місцевих бюджетів передують:
- ☐ визначення переліку інвестиційних програм на бюджетний період
 - ☐ розробка прогнозних показників плану економічного і соціального розвитку відповідних територіальних одиниць
 - ☐ розподіл поточних видатків на поточні і капітальні
 - ☐ обґрунтування бюджетних показників за попередній, поточний і наступний бюджетні періоди
13. Якщо до початку нового бюджетного періоду не прийнято відповідне рішення про місцевий бюджет, то:
- ☐ місцеві державні адміністрації не мають права здійснювати видатки
 - ☐ місцеві державні адміністрації мають право здійснювати видатки з відповідного бюджету лише на цілі, які визначені бюджетом попереднього періоду
 - ☐ місцеві державні адміністрації мають право здійснювати капітальні видатки
14. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів визначаються:
- ☐ Кабінетом Міністрів України
 - ☐ Державним казначейством України
 - ☐ Верховною Радою України
 - ☐ Міністерством фінансів України

-
15. До складу місцевих фінансових ресурсів входять:
- ☐ фінансові ресурси фізичних осіб
 - ☐ місцеві бюджети
 - ☐ фінансові ресурси підприємств, організацій та установ приватної форми власності
 - ☐ фінансові ресурси підприємств, організацій та установ комунальної форми власності
16. Відповідно до статті 9 Бюджетного кодексу України доходи місцевих бюджетів класифікуються за такими групами:
- ☐ доходи від операцій з майном
 - ☐ трансферти
 - ☐ доходи від операцій з капіталом
 - ☐ податкові надходження
17. Неподатковими надходженнями визнаються:
- ☐ надходження від штрафів та фінансових санкцій
 - ☐ трансферти
 - ☐ доходи від власності та підприємницької діяльності
 - ☐ дотації
18. До власних належать доходи:
- ☐ доходи від фінансової діяльності
 - ☐ трансферти
 - ☐ комунальних підприємств, що належить місцевим органам влади
 - ☐ від майна, що належить місцевим органам влади
19. Ставки податку для об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, встановлюються за 1 м² бази оподаткування в залежності від місця розташування та типів таких об'єктів нерухомості, що не перевищує:
- ☐ 3 відсотків мінімальної заробітної плати
 - ☐ 5 відсотків мінімальної заробітної плати
 - ☐ 1 відсоток мінімальної заробітної плати
 - ☐ 2,7 відсотка мінімальної заробітної плати
20. Для першої групи платників єдиного податку ставка становить:
- ☐ у межах від 2 до 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати
 - ☐ у межах до 10 відсотків розміру мінімальної заробітної плати
 - ☐ 5 відсотків розміру мінімальної заробітної плати
 - ☐ 3 відсотки розміру мінімальної заробітної плати
21. До основних методів планування місцевих бюджетів належать:
- ☐ балансовий
 - ☐ економіко-статистичного моделювання
 - ☐ розрахунково-аналітичний
 - ☐ факторний
22. В основу побудови поточного бюджету покладені принципи:
- ☐ повноти
 - ☐ наукової обґрунтованості
 - ☐ вибіркості
 - ☐ забезпечення достатнього рівня розвитку регіону

-
23. Трансфери між бюджетами місцевого самоврядування включають:
- ☐ бюджетні субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідації негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування
 - ☐ бюджетні дотації для фінансування делегованих державних повноважень бюджету Автономної Республіки Крим, обласним, районним бюджетам та бюджетам міст обласного значення
 - ☐ бюджетні субвенції на компенсацію втрат доходів бюджетів самоврядування на виконання власних повноважень унаслідок надання пільг, установлених державою
24. Загальнодержавні доходи (податки і збори) бувають:
- ☐ частковими
 - ☐ регульованими
 - ☐ закріпленими
 - ☐ повними
25. Законодавством України передбачені такі типи бюджетних трансфертів бюджетам місцевого самоврядування:
- ☐ трансфери між обласними бюджетами
 - ☐ трансфери між районними бюджетами
 - ☐ трансфери між бюджетами місцевого самоврядування
 - ☐ трансфери з Державного бюджету України
26. Трансфери з Державного бюджету України включають:
- ☐ бюджетні субвенції на здійснення державних програм соціального захисту
 - ☐ бюджетні субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідації негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування
 - ☐ бюджетні субвенції на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру
27. Державні податкові інспекції в районах і містах виконують такі функції:
- ☐ контролюють своєчасність подання платниками бухгалтерських звітів і балансів, податкових розрахунків, декларацій та інших документів, пов'язаних з обчислюванням платежів до бюджету
 - ☐ забезпечують своєчасний і повний облік платників податків та інших платежів до бюджету
 - ☐ контролюють додержання фінансової дисципліни підприємствами, установами та організаціями
 - ☐ перевіряють роботу системи банків з питань взаємовідносин з бюджетом
28. Підприємства комунального господарства за охоплюють такі види діяльності:
- ☐ фінансова діяльність
 - ☐ матеріальне виробництво
 - ☐ комунальна енергетика
 - ☐ транспорт
29. Основи організації фінансів місцевих бюджетів в зарубіжних країнах визначені у:
- ☐ рекомендаціях Європейської комісії
 - ☐ директиві Європейського Союзу «Про місцеве самоврядування»
 - ☐ Європейській хартії про місцеве самоврядування
 - ☐ статуті Ради Європи

30. Основними інструментами бюджетного вирівнювання є:

- ☐ перерозподіл національного доходу
- ☐ розподіл загальних трансфертів
- ☐ розподіл банківських кредитів
- ☐ розподіл податкових доходів за рівнями влади

31. Найбільш стабільною частиною бюджетних трансфертів є та, джерело якої прив'язане до:

- ☐ обсягів видатків місцевих громад
- ☐ доходів державного бюджету
- ☐ відрахувань від одного або кількох податків, що надходять до держбюджету
- ☐ обсягів доходів місцевих громад

32. Сучасний підхід до визначення поняття «регіон» у широкому розумінні включає:

- ☐ чітка національна ідентифікація, зумовлена історичними та економічними чинниками та офіційно закріплена в законодавстві країни
- ☐ конвергенція національних та наднаціональних тлумачень у відповідності з існуючою територіальною ієрархією інтеграційних об'єднань
- ☐ федерально-локальна самобутність територій з жорсткою їх регламентацією на рівні адміністративного устрою
- ☐ чітке розмежування рівнів розвитку територій та визначення регіонів-донорів та репіцієнтів за відношенням до центрального та місцевого бюджетів
- ☐ всі відповіді вірні

33. До внутрішніх факторів розвитку регіону (території) відносяться:

- ☐ міжбюджетні відносини
- ☐ природно-ресурсний потенціал
- ☐ економічний потенціал
- ☐ урядові субсидії
- ☐ стан навколишнього природного середовища
- ☐ іноземна допомога
- ☐ рівень природно-технічної безпеки

34. Концепція бюджетування в рамках середньострокового фінансового планування в Україні орієнтована на термін:

- ☐ 3 роки
- ☐ 5 років
- ☐ 7 років

35. Головним інструментом бюджетування в Україні виступає:

- ☐ програмно-цільовий метод
- ☐ кореляційно-регресивний метод
- ☐ адитивний метод

36. Правові, економічні та організаційні засади формування місцевих бюджетів в Україні визначає:

- ☐ Бюджетний кодекс
- ☐ Податковий кодекс
- ☐ Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України»

37. Регіональна економічна політика охоплює:

- ☐ бюджетну та податкову політику
- ☐ планування, прогнозування, бюджетування
- ☐ створення та реалізацію цільових програм
- ☐ розміщення продуктивних сил
- ☐ всі відповіді вірні

38. Принципи, на яких базується регіональна податкова політика:

- ☐ активності
- ☐ стимулювання економічного розвитку та інвестиційної активності регіонів
- ☐ гнучкості оподаткування
- ☐ правильності
- ☐ економічної обґрунтованості
- ☐ суспільної ефективності

39. До конкретних цілей регіональної податкової політики відносяться:

- ☐ зближення рівнів соціально-економічного розвитку
- ☐ підтримка вітчизняного виробника
- ☐ податкове стимулювання експортоорієнтованих та імпортозамінюючих виробництв, галузей соціальної сфери
- ☐ сприяння активізації інвестиційних ресурсів
- ☐ територіальна справедливість оподаткування
- ☐ зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування та забезпечення їх фінансової самостійності
- ☐ всі відповіді вірні

40. Із наданого переліку оберіть об'єктивні чинники, які впливають на формування податкового потенціалу:

- ☐ податкове законодавство
- ☐ прибутковість суб'єктів господарювання
- ☐ галузева структура господарства
- ☐ рівень соціально-економічного розвитку
- ☐ кількість наданих пільг
- ☐ обсяг, структура експорту та імпорту

41. Складовими податкового потенціалу є:

- ☐ реалізована складова
- ☐ нереалізована складова
- ☐ потенційна база оподаткування
- ☐ всі відповіді вірні

42. Тіньовий сектор у фіскальному розумінні – це:

- ☐ розмір ВВП, виведений з-під оподаткування через інститут податкових оптимізаторів, що перетворює активи та розрахунки за них у готівкову форму на території України або на рахунках закордонних банків
- ☐ обсяг доходу суб'єктів господарювання, з якого не утримані податки
- ☐ втрати державного бюджету від ухилення від оподаткування
- ☐ розмір валового доходу підприємств «групи ризику»

-
43. Найбільшу частку в обсязі тіньового сектору складає:
- ☐ податок на прибуток
 - ☐ податок з доходів фізичних осіб
 - ☐ податок на додану вартість
 - ☐ акцизний податок
44. Який принцип визначає «регіон бере на себе стільки прав, скільки може ефективно використати»:
- ☐ принцип компліментарності
 - ☐ принцип субсидіарності
45. Бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається з:
- ☐ 1 січня кожного року і закінчується 1 січня наступного року
 - ☐ 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року
 - ☐ дати прийняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет
46. За рівнем стягнення види податків класифікуються на:
- ☐ загальнодержавні
 - ☐ спеціальні (цільові)
 - ☐ місцеві
 - ☐ тверді, кратні суми, ступінчасті, регресивні, пропорційні, лінійні
47. Із наданого переліку оберіть принципи, на яких ґрунтується бюджетна система України:
- ☐ повноти та збалансованості
 - ☐ відокремленого розподілу відповідальності
 - ☐ цільового використання бюджетних коштів
 - ☐ публічності та прозорості
 - ☐ відповідальності учасників бюджетного процесу

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Семиноженко В.П., Данилишин Б.М. Новий регіоналізм – К.: Наукова думка, 2005. – с.19.
2. Региональное развитие: опыт России и Европейского Союза/Рук авт. Колл. отв. Ред. А.Г. Гранберг – М.: ЗАО «Изд-во Экономика», 2000. – с.90.
3. Некрасов Н. Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, методы. – М.: Экономика, 1975. – 317 с.; Некрасов Н. Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, методы. – 2-е изд. – М.: Экономика, 1978. – 266 с.
4. Воротін В. Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2002 – 392 с.
5. Концепція державної регіональної політики. Затверджена Указом Президента України № 341/2001 від 25 травня 2001 р.
6. Государственное и муниципальное управление: Справочник. – М., 1997 – С.454-455.
7. Харитончук М.В. Зарубіжні концепції і практика децентралізації державного управління. Авто ф. дис. канд. політ. наук 23.00.04 / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України /. – К. 2000. – С.14.
8. О'Коннор Д., Мак-Дермотт Я. Искусство системного мышления. Творческий подход к решению проблем и его основные стратегии. Пер. с англ. – К., «София», 2001, с. 14-17.
9. Козюра І. Місцеве врядування в Канаді – К.: Вид-во УАДУ, 2001., с. 22-25.
10. Decentralization. Consolutions for Success. Lessons from Central and Fastern. Europe and the Commonwealth of Independent States / Department of Economic and Social Affairs. – New York: UN, 2000 – p.225.
11. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф.О. Ярошенко]. – К., Зовнішня торгівля; УДУФМТ, 2010, - 592 с.
12. Демків О. Новий методичний підхід до розподілу міжбюджетних трансфертів на основі формульного підходу. // Регіональна економіка, 2006 - №1. – с.148-154.
13. Лавровський Б.Л., Постникова Е.А. Новейшие тенденции в сфере межбюджетных отношений // Региональная экономика и социология. – 2006 - №2, с. 34-48.
14. Ніколаєв В.П., Податок на нерухомість у відтворення житлового фонду України / В.П. Ніколаєв // Науковий вісник Національного університету ДПС України – 2011, - №1, - с.164-170.
15. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети. Монографія / За редакцією З.С. Варналія, К.: НІСД, 2007, 820 с.
16. Бюджетний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 8 липня 2010 року № 2456-VI.– Зі змінами та доповненнями.
17. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР „Про місцеве самоврядування в Україні”.– [Електронний ресурс]. Режим доступу: - <http://www.zakon.rada.gov.ua>
18. Звіти Державної казначейської служби України „Про виконання бюджетів”.– [Електронний ресурс]. Режим доступу: - <http://www.treasury.gov.ua>

ЗМІСТ

Назва	Сторінка
Програма Модуля	3
Теоретичний матеріал до Модуля	7
Види навчальної діяльності до Модуля	29
Підсумковий контроль до Модуля	32
Список рекомендованих джерел до Модуля	39

Навчальне видання

Навчальний посібник до модуля «Місцеві бюджети як чинник стабільності розвитку регіонів»

Автори:

*Ніколенко Вероніка Юріївна
Свешніков Сергій Миколайович
Юрченко Володимир Володимирович
Крижановський Віктор Іванович*

Видавництво “_____”
Реквізити видання